

KANDİL GECELERİ

Mevlid kandili, ilk kez hicretten yaklaşık üç yüz elli yıl kadar sonra Mısır'da, Şii Fâtîmî Devleti döneminde kutlanmıştır.

Ülkemizde kandil geceleri diye bilinen geceler takvim sıralamasına göre; Rebiulevvel ayının 12. gecesi Mevlid, Recep ayının ilk cuma gecesi Regâip, yine Recep ayının 27. gecesi Mirac, Şaban ayının 15. gecesi Berat ve Ramazan ayının 27. gecesi olan Kadir gecesidir.

Bu geceler Osmanlılar döneminde II. Selim (1566-1574) zamanından başlayarak, minarelerde kandiller yakılarak duyurulup kutlandığı için "Kandil" olarak anılmaya başlamıştır.¹

Bu çalışmada kandillerin tarihi ile ilgili bilgi verilip dinimizin bunlara bakışı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. Kadir Gecesi

Kadir gecesi ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de müstakil bir sure bulunmaktadır. Bu surede Allah Teâlâ, Kur'an'ı Kadir gecesinde indirdiğini ve bu gecenin bin aydan daha hayırlı olduğunu bildirmiştir. Bakara suresinin 185. ayetinde de Kur'an'ın Ramazan ayında indirildiği beyan edildiği için Kadir gecesinin Ramazan ayında bulunduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır. Fakat bunun Ramazan'ın 27. gecesi olduğuna dair kesin bir delil yoktur. Kadir

gecesi ile ilgili hadislere bakıldığında Hz. Peygamber'in mü'minlere tavsiyesi, Kadir gecesini Ramazan'ın son on gününde ve özellikle de tek gecelerinde aramaları şeklinde olmuştur.² Buna göre Kadir gecesi Ramazan'ın yirmi bir, yirmi üç, yirmi beş, yirmi yedi veya yirmi dokuzuncu gecelerinden herhangi biri olabilir. Yani Kadir gecesi, zamanımızda Müslümanlarca ihya edilmeye çalışıldığı gibi herkesçe bilinen sabit bir gece olmayıp, aksine gizlenmiştir. Konuyla ilgili sahih rivayetlerden anlaşıldığına göre Resûlullâh dahi Kadir gecesinin Ramazan'ın kaçınıcı gecesi olduğunu bilmiyordu.³

Kadir gecesinin değerlendirilmesi/ihyası ile ilgili olarak Hz. Peygamber'den bir dua haricinde herhangi ibadet tavsiye edilmemiştir. Fakat Âişe radiyallâhu anhâ'nın bildirdiğine göre Resûlullâh, Ramazan ayında diğer aylardan daha çok ibadet ederdi. Son on günde ise ibadetlerini biraz daha artırır, geceleri ihya eder, ailesini de geceyi ihya etmeleri için uyandırır.⁴

Bir gün Hz. Âişe, Resûlullâh'a: "Ey Allah'ın elçisi! Kadir gecesinin hangi gece olduğunu anlarsam o gece nasıl dua edeyim?" diye sormuş, O da: "Şu duayı oku" buyurmuştur:

اللَّهُمَّ إِنَّكَ غَفُورٌ كَرِيمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي

"Allahım! Sen affedicisin, cömertsin. Affetmeyi seversin. Beni de affet."⁵

2. Berat Gecesi / Kandili

Berat, "kişinin bir yükümlülükten kurtulması veya yükümlülüğünün bulunmaması" anlamına gelen Arapça berâe-berâet kelimesinin Türkçeleşmiş şeklidir. Şaban ayının on beşinci gecesinde Müslümanların Allah'ın affı ve bağışlaması ile günah yükünden kurtulacağı ümit edilerek bu geceye Berat gecesi denilmiştir.⁶

Berat gecesinin fazileti ile ilgili olarak Hz. Peygamber'den nakledildiği bildirilen birkaç rivayet bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesinde Allah'ın bu gecede dünya semasına tecelli edeceği, Kelb kabilesinin koyunlarının kolları adedince (çokluk belirtmek için kullanılmış bir ifade) insanı bağışlayacağı ve kendisine edilen tüm duaları kabul edeceği anlatılmaktadır.⁷ Fakat bu rivayete kitabında yer veren İmam

Tirmizî (ö. 279/892) ve onun hocası İmam Buhârî (ö. 256/870) başta olmak üzere birçok âlim, bu hadislerin rivayet zincirlerinde problem bulunduğunu, dolayısıyla hadislerin zayıf olduğunu ve bunlarla amel edilemeyeceğini belirtmişlerdir.⁸

Berat gecesinin faziletine dair Sünen-i İbn Mâce'de geçen iki rivayet daha bulunmaktadır.⁹ Hadis âlimleri o rivayetlerin de "zayıf" olduğunu belirtmişlerdir.¹⁰

Müfessirlerden Ebû Bekir İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148) bu gecenin fazileti hakkında bir tek sağlam hadisin bile gelmediğini, dolayısı ile bu konu ile ilgili olarak hadis diye dolaşan sözlere itibar edilmemesi gerektiğini söylemiştir.¹¹

Kaynakların belirttiğine göre Berat gecesine ait özel bir namaz yoktur.

Gerçekten de Hz. Peygamber'in ve sahabe-i kiramın meşitlerde bu geceyi ihya etmek için toplandıkları, özel dualar ettikleri, bugün özellikle ülkemizde olduğu gibi bu geceye has namaz kıldıkları şeklinde tek bir rivayet dahi gelmemiştir.

Bazıları Duhân suresinde geçen: **O gecede her hikmetli buyruk ayrılır ve katımızdan bir emirle ilgisine yolların.** (Duhân 44/4-5) ayetlerine bakarak o gecenin Şaban ayının on beşinci gecesi olan Berat gecesi olduğunu söylemişlerdir. Buna dayanarak da Allah'ın o gecede kulların rızıklarını taksim, ecellerini tayin ve bir sonraki Şaban ayının on beşine kadar olacak tüm olayları takdir ettiğini, dolayısıyla bu gece yapılacak olan dua ve ibadetlerin mutlaka kabul edileceğini iddia etmişlerdir. Böylece Hz. Peygamber ve ashabının yapmadığı, bu geceye has bir takım ibadetler ortaya çıkmıştır. Hâlbuki Allah Teâlâ o surede şöyle buyurmaktadır:

Hâ Mim. Andolsun o apaçık kitaba ki biz onu mübarek bir gecede indirdik. Çünkü biz uyarıcıyız. O gecede her hikmetli buyruk ayrılır ve katımızdan bir emirle ilgisine yolların. (Duhân 44/1–5)

Görüldüğü gibi Allah, işlerin taksim edildiği gecenin Kur'ân'ın indirildiği gece olduğunu bildirmektedir. Kur'ân'ın da Şaban ayının on beşinde değil; Ramazan ayında ve Kadir gecesinde nazil olduğu şu ayetlerde açıkça ifade edilmiştir:

Ramazan ayı ki o ayda insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'ân indirilmiştir. (Bakara 2/185)

Muhakkak ki biz Kur'ân'ı Kadir gecesinde indirdik. (Kadir 97/1)

Âlimlerin büyük çoğunluğu da Duhân suresinde geçen **mübarek bir gecenin** kadir gecesi olduğunu söylemişlerdir. Ebû Bekir İbnu'l-Arabî bu konuda şöyle demiştir:

"Bu ayette geçen mübarek gecenin Kadir gecesi değil de başka bir gece olduğunu iddia edenler, Allah'a büyük bir iftirada bulunmuş olurlar!"¹²

Bir de Berat gecesi ile alakalı olarak halk arasında *"Berat gecesi namazı"* veya *"Salâtu'l-Hayr"* olarak bilinen bir namazdan söz edilir. 100 rekât olan bu namazın her rekâtında Fatıha ve on defa İhlâs suresinin okunması gerektiği söylenmektedir.¹³ "Kaynakların belirttiğine göre *Berat gecesine ait özel bir namaz yoktur.* Gazzâlî, bu gece her rekâtında Fatıha'dan sonra on bir İhlâs okunmak suretiyle kılınacak yüz rekât veya her rekâtında Fatıha'dan sonra yüz İhlâs okunan on rekât namazın çok sevap olduğuna dair bir rivayet naklettiği halde (İhyâ, 1/203), İhyâ-u Ulûmi'd-dîn'deki hadisleri tenkide

tâbi tutan Zeynüddin el-İrâkî ile Nevevî bunun aslının olmadığını söylemişlerdir. Bu namazın bir bid'at olduğunu kaydeden Nevevî, bu konuda Kûtü'l-Kulûb ve İhyâ-u Ulûmi'd-dîn'de geçen rivayete aldanılmaması gerektiğini söylemekte (el-Mecmû', 4/56), Ali el-Kârî de bu rivayetin uydurma olduğunu belirterek Berat gecesi namazının h. 400 (m. 1010) yılından sonra Kudüs'te ortaya çıktığını kaydetmektedir. Bu namazın ilk defa h. 448 (m. 1056) yılında Kudüs'te Mescid-i Aksâ'da kılındığına ve zamanla yaygınlık kazanarak sünnet gibi telakki edildiğine dair bir rivayet de nakledilmektedir."¹⁴

3. Regâip ve Mirac Kandilleri

İkisi de Recep ayında kutlanan Regâip ve Mirac kandilleri ve bu gecelerin kutlanması gerektiğine dair öne sürülen şeylerin de herhangi bir delili bulunmamaktadır. Özellikle tasavvufî eserlerde yer alan, Hz. Peygamber'in Regâip gecesinde ana rahmine düştüğü (!), Recep ayının ilk Perşembe günü oruç tutup gecesinde Regâip namazı adıyla bir namaz kılmanın sevap olduğu ve bu gecenin birçok faziletinin bulunduğu yönündeki rivayetlerin "asılsız" olduğu hadis âlimlerince belirtilmiştir.¹⁵

Bir de halk arasında "üç aylar" olarak bilinen Recep, Şa'ban ve Ramazan ayları hakkında rivayet edilen: *"Recep Allah'ın ayıdır, Şa'ban benim ayım, Ramazan da ümmetimin ayıdır."* sözü hakkında âlimlerin çoğu "bu uydurmadır" demiştir. Ayrıca yine Recep ayının fazileti hakkında: "Kim o ayda şu kadar namaz kılsa ona şu kadar sevap verilir, kim o ayda istiğfar ederse ona şu kadar ecir verilir." şeklinde hadis diye rivayet edilen sözlerin hepsi mübalağadır, hepsi âlimler tarafından tekzip edilmiştir.¹⁶ Özellikle Regâip gecesi ile ilgili olarak halk arasında meşhur olan Regâip namazıyla ilgili rivayeti, 1023 (h. 414) yılında vefat eden Ali b. Abdullah b. Cehdâm isimli Mekkeli sûfî bir zatın ihdas ettiği / ortaya çıkardığı kaynaklarda belirtilmektedir.¹⁷ Yine kaynaklarda Regâip gecesine ilgili özel ibadet ve kutlamaların hicrî 5. yüzyılda (milâdî 11. yy) ortaya çıktığına ve bu gecenin ilk defa hicrî 448 (m. 1056) yılında Kudüs'te, 480 (m. 1087) yılında da Bağdat'ta "kandil" olarak kutlanmaya başlandığına dikkat çekilmektedir.¹⁸

"İslâm âlimlerinin büyük bir kısmı Hz. Peygamber, sahâbe ve tâbiîn dönemlerinde Regâip kandilinin bilinmediğini, kandil geceleri kutlanmasının diğer dinlerin tesiriyle ortaya çıktığını, dolayısıyla bu gecede özel bir ibadet yapmanın dinde yeni ibadet ihdası anlamına geleceğini, Resul-i Ekrem tarafından genel olarak bidatle-

rin yasaklanmasının yanı sıra Cuma günü ve gecesi özel bir ibadet yapılmasının da yasaklandığını,¹⁹ bu sebeple Regâip günü ve gecesinde muayyen ibadetler yapmanın dinen sakıncalı olduğunu belirtmişlerdir.”²⁰

Yalnız Recep ve Şa'bân ayları hakkında bir kaç söz söylenmesi gerekmektedir: Recep ayı “dört haram ay”dan bir tanesidir. Diğerleri Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır. Bu aylarda savaşmak haram kılınmıştır. Dolayısıyla bu ayların diğer aylara göre bir fazileti bulunmaktadır. Âlimler bu aylarda oruç tutmanın müstehab olduğunu söylemişlerdir. Fakat Peygamber sallâ-lâhu aleyhi ve sellem ve ashab-ı kirâm'dan “özellikle” bu ayda oruç tutmanın faziletine dair herhangi bir sahih rivayet nakledilmemiştir.

Şa'bân ayına gelince: Sahih rivayetlere göre Hz. Peygamber'in Ramazan ayından sonra en çok oruç tuttuğu ay Şa'bân ayıdır.²¹ Sahabeden Üsâme b. Zeyd (ö. 54/674) şöyle bir hadis rivayet etmiştir:

“Resûlullâh, Şa'bân ayında tuttuğu oruç kadar hiçbir ayda oruç tutmamıştır. Kendisine: “Ey Allah'ın Resulü! Senin, Şa'bân ayında tuttuğun orucu başka bir ayda tuttuğunu görmedim” dedim. O da şöyle buyurdu:

“Şaban, Recep ile Ramazan arasında insanların gafil bulunduğu ve amellerin, âlemlerin Rabbi olan Allah'a yükseldiği aydır. Ben de amelimin Allah Teâlâ'ya oruçlu olduğum halde yükselmesini seviyorum.””²²

O halde bu ayda oruç tutmanın Hz. Peygamber'in güzel bir sünneti olduğu rahatlıkla söylenebilir.

4. Mevlid Kandili

“Doğum yeri” ve “doğum zamanı” anlamına gelen Mevlid, Hz. Peygamber'in doğum günü kutlamalarına denildiği gibi aynı zamanda bu kutlamalarda okunmak üzere kaleme alınan eserlerin ortak adıdır. Hz. Peygamber, Ashâb-ı Kirâm, Emevî ve Abbâsiler dönemlerinde herhangi bir kutlama örneğine rastlanmayan Mevlid kandili, ilk kez hicretten yaklaşık üç yüz elli yıl kadar sonra Mısır'da, Şiî Fâtimî Devleti döneminde kutlanmıştır.²³

Eyyûbiler döneminde birçok tören ve bayram kaldırılmış; fakat Mevlid kutlamaları başta olmak üzere bunlar Erbil Atabegi Begteginli Muzafferuddin Kökböri (ö. 629/1232)

tarafından büyük törenlerle yeniden kutlanmaya başlanmıştır.²⁴ Fâtimiler dönemindeki kutlamalar daha çok devlet erkânı arasında olup resmî nitelikli iken Kökböri dönemindeki kutlamalara halkın da katılımı sağlanmış, büyük ziyafetler ve şöenler tertiplenerek adeta bir bayram havası estirilmiştir. Muzafferuddin Kökböri'nin bu kutlamaları yeniden başlatmasının ardında ise Musullu sûfî Ömer b. Muhammed el-Mellâ'nın bulunduğu belirtilmektedir.²⁵

Hz. Peygamber'in doğum günü olan bu günün/gecenin birtakım ibadetlerle kutlanmasına yönelik herhangi bir delil mevcut değildir.

“Her bidat dalalettir, her dalalet de ateştedir.”

Ebû Şâme el-Makdisî, Şehâbeddin el-Kastallânî, İbn Hacer el-Askalânî ve Celâleddin es-Suyûtî gibi bazı âlimler Hz. Peygamber'in dünyaya gelmesi sebebi ile sevinmenin, bu gün münasebetiyle muhtaçlara yardım etmenin, şiirler (mevlid gibi) okumanın güzel birer amel olduğunu söyleyerek, bu gibi Mevlid kutlamalarının “bid'at-ı hasene” (güzel bid'ât) sayılması gerektiğini söylemişlerdir. Mâlikî fakihî İbnu'l-Hâc el-Abderî, Ömer b. Ali el-Lahmî el-Fâkihânî, İbn Teymiyye, Muhammed Abduh, ABDÜLAZİZ İbn Bâz ve Hammûd b. Abdillâh et-Tuveycîrî gibi âlimler ise Mevlid kandili kutlamalarına “bid'at-i seyyie” (kötü bid'ât) gözüyle bakmış ve buna şiddetle karşı çıkmışlardır.²⁶

Değerlendirme

Hz. Peygamber ve Ashâb-ı Kirâm dönemlerinde görülmeyip onunla amel edilmeyen, hatta bir benzeri olmayan ve İslâm'dan olmadığı halde sonradan ortaya çıkan ve ibadet kabul edilen görüş ve ameller sünnete aykırı davranışlara *bid'at* denilir.

Dinde sonradan ortaya çıkan ve hakkında herhangi bir delil bulunmayan bu gibi durumlar/bid'atlar hakkında Resûlullâh şöyle buyurmuştur:

“İşlerin en kötüsü sonradan ihdas edilenler / ortaya çıkarılanlardır.”²⁷

“Sonradan ihdas edilen her şey bid'attir.”²⁸

“Her bidat dalalettir, her dalalet de ateştedir.”²⁹

İmam Malik'in konuyla ilgili şu sözünü hatırlamakta da büyük fayda vardır:

"Kim, bu ümmet içerisinde (din adına) geçmişte olmayan bir şey ihdas ederse (ortaya çıkarırsa) bu kişi, Hz. Peygamber'in Allah tarafından kendisine verilen risalet (elçilik) görevine ihanet ettiğini iddia etmiş olur. Çünkü Allah Teâlâ ...**Bugün dininizi olgunlaştırdım; size olan nimetimi tamamladım. Size din olarak İslâm'ı uygun gördüm...** (Mâide 5/3) buyurmuştur. Bu yüzden, o gün din olmayan (dine dâhil olmayan) şey bugün de din olmaz!"³⁰

Sonuç olarak şunlar söylenebilir:

Kur'ân'da da sünnette de bugün geniş halk kitleleri tarafından kutlandığı şekliyle kandil gecelerine işaret yoktur. Mübarek kabul edilen bu geceler, Hz. Peygamber ve ashabından çok sonra (en erken 350 yıl sonra!) Mısır ve Kudüs'te kutlanmaya başlanmış, daha sonra İslâm dünyasının çeşitli bölgelerine yayılmıştır.

Bu kutlamalar İslâm'ın bir emri veya bir tavsiyesi değildir. Müslüman toplumlar tarafından ortaya çıkarılmış ve bir "gelenek" haline gelmiştir. Osmanlı padişahlarından II. Selim döneminden itibaren 'kandil' adını alan bu geceler Müslümanlar tarafından mirâciye, regâibiye, mevlût gibi çeşitli etkinliklerle ihya edilmiştir. Kandil gecelerini kutlayan her toplum kendi kültüründen bir şeyler eklemiş ve böylece bu geceler gelenekselleşmiştir. Neyin ibadet neyin gelenek olduğunun Müslümanlarca bilinmesi de elbette ki zaruridir.

Notlar

1. Nebî Bozkurt, "Kandil", Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul, 2001, c: 24, s: 300.
2. Buhârî, Fadlu Leyleti'l-Kadr 2, 3, İtikâf 1, 9, 13; Müslim, Sıyâm 213, (1167).
3. Bir önceki dipnotta belirtilen hadislerde Resûlullâh Kadir gecesinin kendisine unutturulduğunu söylemiştir.
4. Buhârî, Fadlu Leyleti'l-Kadr 5, Müslim, İtikâf 8, (1175); Ebu Dâvûd, Salât, 318; Tirmizî, Savm, 73; Nesâî, Kıyâmu' l-Leyl, 17.
5. Tirmizî, Daavât, 84.
6. Halit Ünal, "Berat Gecesi", DİA, İstanbul, 1992, c: 5, s: 475.
7. Tirmizî, Savm, 39; İbn Mâce, İkâmet, 191
8. Bkz: Tirmizî'nin Savm, 39'da bu hadisten sonra yer alan açıklaması ile Muhammed Fuad Abdulbaki'nin İbn Mâce, İkâmet 191'de yer alan açıklamaları.
9. Bkz: İbn Mâce, İkâmet, 191.
10. Bkz: Muhammed Fuad Abdulbaki'nin İbn Mâce, İkâmet 191'de yer alan açıklamaları.
11. Bkz: Ebu Bekir İbnu'l-Arabî, Ahkâmu'l-Kur'ân, 2. Bs., y.y., 1968, c: 4, s: 1678 (Duhân Süresi, 2. ayetin tefsiri)
12. İbnu'l-Arabî, a.g.e., c: 4, s: 1678.

13. Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali, İstanbul, 1986, s: 188.
14. İhyâ, el-Mecmû ve el-Esrâru'l-Merfûa gibi kaynaklardan naklen: Ünal, "Berat Gecesi", DİA, c: 5, s: 475.
15. Hamdi Tekeli, "Regâip Gecesi", DİA, İstanbul, 2007, c: 34, s: 535.
16. Bkz: Yusuf el-Kardâvî'nin Recep ayı ile ilgili bir fetvası: http://www.islamonline.net/servlet/Satellite?cid=1122528600570&pagename=IslamOnline-Arabic-Ask_Scholar%2FFatwaA%2FFatwaAAskTheScholar
17. İsmail b. Ömer İbn Kesir, el-Bidâye ve'n-Nihâye, Beyrut, trs., c: 12, s: 16; Bozkurt, "Kandil", DİA, c. 24, s: 301; Hamdi Tekeli, "Regâip Gecesi", DİA, İstanbul, 2007, c: 34, s: 535.
18. Tekeli, "Regâip Gecesi", DİA, c: 34, s: 535.
19. Müslim, Sıyâm, 146 (1143).
20. Tekeli, "Regâip Gecesi", DİA, c: 34, s: 535.
21. Buhârî, Savm, 52; Müslim, Sıyâm, 176; Tirmizî, Savm 36; İbn Mâce, Sıyâm, 30.
22. Nesâî, Sıyâm, 70.
23. Ahmet Özel, "Mevlid", DİA, c. 29, s. 475.
24. Özel, a.g.e., aynı yer.
25. A.g.e. s. 475-476. Ahmet Özel'in, tarihi kaynaklara dayanarak naklettiği bilgilere göre Kökböri döneminde Mevlid kutlamaları için her yıl yaklaşık 300.000 dinar para harcanmakta idi. Bir dinar paranın 4,25 gr altına denk geldiği hesap edilirse Mevlid kutlamaları için sadece bir yılda 1 ton 275 kg altın gibi oldukça yüksek miktarlarda harcama yapıldığı anlaşılmaktadır.
26. Özel, a.g.e., s. 477-478; Özel, "Mevlid: Tarihi ve Dini Hükümü", Dîvân İlmî Araştırmalar Dergisi, Bilim ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2002/1, sayı: 12, s: 243-246.
27. Müslim, Cuma, 43.
28. Nesâî, İdeyn, 22; İbn Mâce, Mukaddime, 7.
29. Müslim, Cuma, 43; Ebû Dâvûd, Sünnet, 6.
30. Ebû Muhammed İbn Hazm, el-İhkâm, fi Usûli'l-Ahkâm, Dâru'l-Hadis, Kahire, 1984, c: 6, s: 225.